

EVREI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC (SECOLELE XIV – XIX)

ATESTĂRI DOCUMENTARE

Evreii ajung în spațiul românesc din două direcții:

1. din sudul Dunării (Imperiul Otoman) – a doua jumătate a secolului XVI; sunt **evreii sefarzi**, care se așază în Țara Românească (București, Craiova, Calafat).

2. din est și nord-est (Polonia și Ucraina) – a doua jumătate a secolului XVI; sunt **evreii așkenazi**, care se așază în Moldova. Migrația evreilor în Moldova a crescut după 1650, datorită acțiunilor antievreiești ale cazacilor, în Polonia.

Credința religioasă comună le dădea sentimentul unității, chiar dacă existau uneori și situații conflictuale.

Între cele două grupuri sunt unele deosebiri, cum ar fi limba curentă (sefarzii vorbeau o limbă romanică, **ladino**, iar așkenazii o limbă germanică, **idiș**), modul de desfășurare a ceremoniilor religioase, ca și unele tradiții culturale.

ATESTĂRI DOCUMENTARE

Transilvania – „martorii acestei împăcări sunt ... Petru Iudeul (*Petrus Iudeus*) ...” din Sibiu (1357)

Țara Românească – „au luat de la turci, de la jidovi și de la gelepi bani cu camătă ...” (1575)

Moldova – negustori evrei care vin în Moldova (1579)

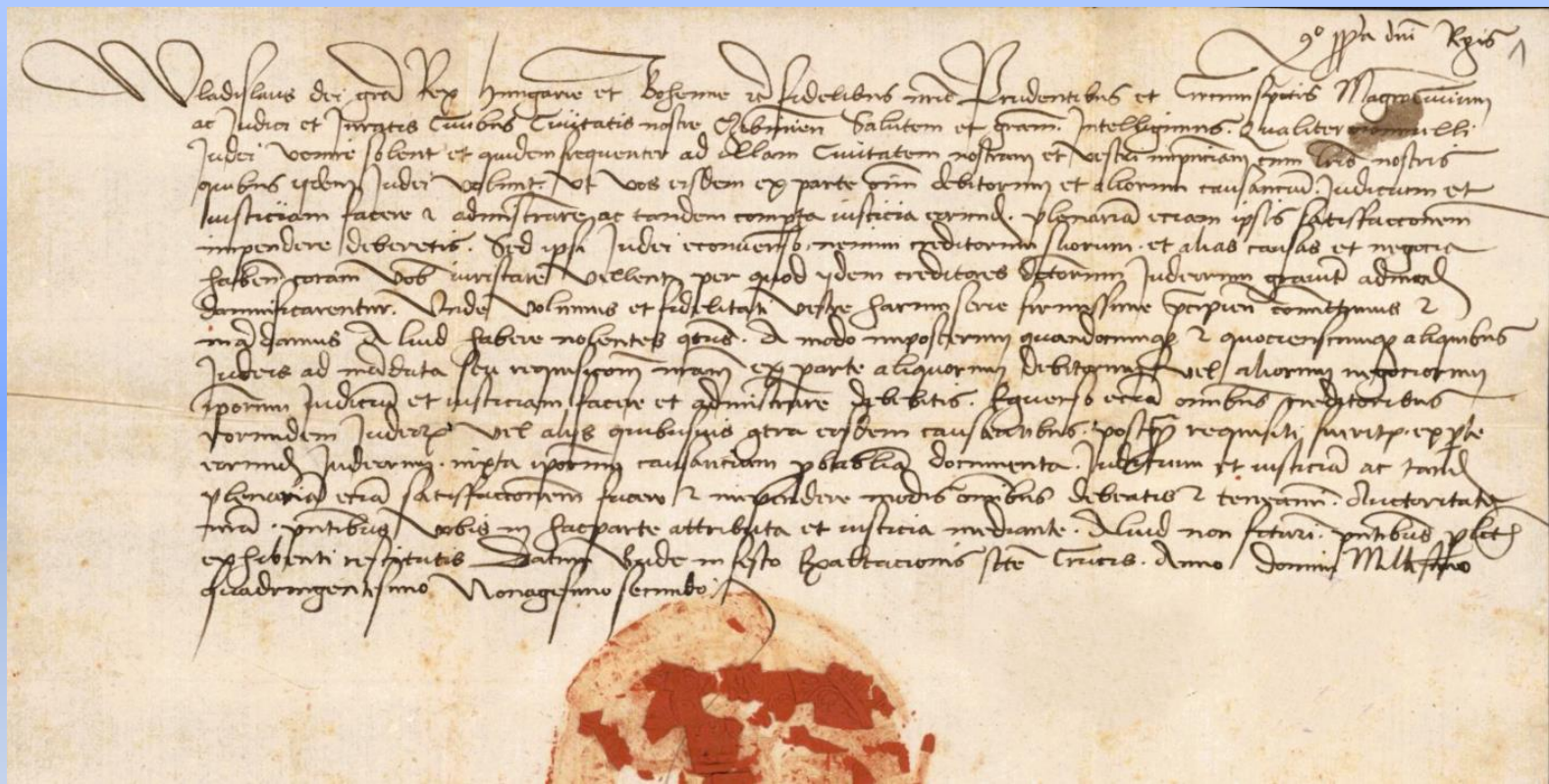
„să vă fie cunoscută alungarea evreilor din țara noastră (Moldova) din cauza plângerilor negustorilor noștri care își pierd timpul așteptând la hotare sosirea cumpărătorilor de vite, pe când evreii, aducând la noi postavuri poloneze, după ce le vând, își cumpără și scot vite din țară, lăsându-i pe negustorii noștri de la hotar cu buza umflată ... Ca să-i ruineze pe negustorii noștri, aceasta nu o putem îngădui”.

(scrisoarea domnului moldovean Petru către orașul Liov, 1579)

ATESTĂRI DOCUMENTARE

14 septembrie 1492: regele maghiar Vladislav II a poruncit autorităților orașului Sibiu să facă dreptate atât evreilor în procesele pe care le au cu debitorii lor, cât și creditorilor creștini în raport cu evreii datornici.

(original păstrat la Arhivele Naționale ale României, filiala Sibiu)

ATESTĂRI DOCUMENTARE

14 martie 1499: se amintește de procesul dintre evreul Israel din Polonia și locuitorii Sibiului (*inter judeum Israel de Polonia et cives nostros Cibinienses*). Voievodul Transilvaniei a vrut să facă dreptate între părți, dar sibienii nu au vrut să se prezinte la proces, invocându-și libertățile. Deoarece consiliul orașului nu poate fi judecător și reclamant în același timp, justiția revine Scaunelor săsești, iar dacă una dintre părți nu este mulțumită de rezultat, poate face recurs la instanța regală.

1520: doi slujitori evrei ai nobilului Ștefan Bal din Turcia sunt menționați într-o cetate din regiunea Defileului Dunării (*quidam duo familiares Nobilis Stephani de Baal de Thurcia quendam Judeum ad castrum nostrum Peeth vocatum*).

În Iași se găsesc mulți evrei care fac negoț și au deschise prăvăliile lor și aceștia sunt originari din Germania, din Polonia și din alte țări. În Iași erau și unii turci, unguri, polonezi, germani, greci, în special din Iannina și Constantinopol, parte în serviciul domnului, parte pentru negoț ...

Markos Katsaitis descrie multitudinea etnică din capitala Moldovei (1742).

PRIVILEGIU COLECTIV PENTRU EVREI

- **18 iunie 1623:** principele Gabriel Bethlen, la cererea medicului său Abraham Sarsa, conferă evreilor dreptul de a se stabili în Transilvania.
 - Dreptul de a se așeza în principat
 - Dreptul de a face comerț cu spațiul balcanic, de a introduce și scoate bani sau mărfuri
 - Libertatea de a-și practica religia, fără a tulbura pe alții
 - Scutiri fiscale asemănătoare cu cele ale anabapțiștilor
 - Dreptul de a nu fi supuși răspunderii colective
 - Dreptul de a avea un rabin și un medic, liberi să călătorească
 - Evreii spanioli și din alte părți așezați în principat vor avea aceleași drepturi, îngăduințe și protecții
 - Obligația de a nu conspira împotriva autorităților
 - Interdicția de a încălca legile țării și de a-i înșela pe alții
 - Obligația de a plăti dare asemeni altor străini veniți aici

PRIVILEGIU INDIVIDUAL

1646 (7154) iunie 2, Târgoviște

Drept acéea, m-am milostivit domnia mea de o am dat și am miluit cu această moșie pre sluga domni<i>i méle, Tanasie vtori portar, să-i fie de moșie în veac stătătoare, lui și feciorilor lui, căce că sluga domni<i>i méle, Tanasie vtori portar, o au ajuns de cătră domnia mea cu direaptă slujbă și pentru căci că au fostu om striin de altă țeară și de légia ovriască, ci au cugetat de au venit și m-am milostivit di mi-am făcut domnia mea pomeană de l-am botezat și l-am scos de la întunerecu la lumină în légea creștină, care botez luminează pre toata creștinătatea, și l-am și cununat domnia mea. Și după ce mi-am făcut pomeană cu dânsul l-am miluit și cu această ocină ce scrie mai sus ca să să hrănească să-i fie de moșie să o ție, să o vânză să facă, ce va vrea cu dinsa, că domnia mea i-o am dat să-i hie ohabnică.

Matei Basarab, domnul Țării Românești, face o danie lui Tanasie.

El era vice portarul Curții Domnești și trecuse de la iudaism la creștinism

POPULAȚIA

Populația Bucureștilor la 1832

Recensământ special pentru orașul București

Evrei cu familia și slugile lor. Evrei 563; evreice 587; fii 647; fiice 504;
slugi 182; slujnice 95; copii de slugi 6.....2 583

statistica celor două principate întocmită de ruși, în 1834:

	Țara Românească	Moldova
Întinderea în km. pătrați	4 810	2 671
Populația	1 950 000	1 100 000
Ortodocși	1 935 000	1 010 000
Catolici	6 200	40 000
Evrei	5 000	50 000
Țigani	95 000	75 000

ORGANIZAREA EVREILOR

„Facem știință cu această carte a domniei mele, vouă staroștilor de ovrei din orașul domniei mele București și de prin alte târguri și altor căpetenii ce să află între norodul evreiesc și tuturor ovreilor din Țara Românească, pentru Isaac hahamul feciorul lui Bitel hahamul, care după hrisoavele altor domni ce sunt date la mâna lui, să adeverească că de multă vreme se află haham-bas, atât peste ovreii din Moldova, cât și peste cei de aici. (...) Să fie el îndreptător legii ovreiești prin vechilul său ce-l va alege și îl va orânduia în București, ca să poarte grija pentru toate trebile după orânduiala legii voastre și veniturile baș-hahamului, de cununii, de logodne și de despărțiri, să aibă a le încerca și a le lua după obiceiul lor. (...) S-au așezat să ia simbria ostenelii lui de la toți ovreii, atât ce se vor afla în toată țara, cât și aici în București, de la tot omul ce va fi casnic, câte un leu pe an. Și acești bani să aibă a-i strânge vechilul și să-i dea haham-bașei, și nimeni din breasla ovreilor să nu fie volnic a ridica alt haham nicăieri fără de știrea baș-hahamului sau a vechilului său.”

Hrisovul domnului muntean Alexandru Ipsilanti (12 august 1776)

CAZURI DE CONVERTIRE

Într-o zi un negustor evreu a venit la Tîrgoviște și, îndată ce l-am văzut, am spus în glumă portarului nostru: „Poți oare să-l convertești pe acest om?” El a răspuns: „Da, pot”. Și îndată, a doua zi, el a adus pe evreu la domnul nostru patriarh ca să îngenunche înaintea lui și să mărturisească cu propria sa gură pocăința sa, spunînd: „Nădăjduiesc că sfinția voastră mă va boteza, căci trebuie să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a călăuzit spre credința cea adevărată prin mijlocirea acestui creștin”, arătînd pe sus-numitul Atanasie. Am rămas foarte surprinși de aceasta și domnul nostru patriarh a trimis un om împreună cu mine la domn care, după aceea, a dat poruncă și noi l-am botezat. După aceea domnul i-a făcut mari miluiiri, înrolîndu-l ca lefegiu în oastea sa și însurîndu-l.

Relatarea lui Paul de Alep care a vizitat Țara Românească în anii 1656 – 1657.

Cu privire la folosul pe care îl pot aduce misionarii, acesta constă din convertirea unora dintre evrei, deși cei mai mulți dintre ei se fac mai degrabă schismatici (ortodocși) pentru că aceștia sunt mai bogați și cu autoritate mai mare pe cînd misionarii și catolicii sunt toți săraci.

Relatarea misionarului franciscan Antonio Manzi despre orașul Iași (1743).

FORME DE ANTISEMITISM

- **Acuzația de deicid și necredință.**
- Evreii sunt ilustrați/ menționați printre cei care nu se vor bucura de mila divină la Judecata de Apoi.
- Evreii apar în:
 - cuprinsul blestemelor care încheie documentele domnești
 - pictura murală a bisericilor (unde sunt ilustrați alături de alți necredincioși: turci, tătari, armeni, persani etc.).

iar dacă va strica și va risipi, pe unul ca acela domnul Dumnezeu să-l nimească și să-l omoare aci și în veacul viitor și să fie lipsit de trupul și de sângele lui Hristos și să aibă parte cu Iuda și cu Arie și cu acei ziși iudei, care au strigat asupra lui Hristos, mîntuitorul nostru, sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor, ceea ce este și va fi în veci, amin.

† Io Mircea voievod, <din mila lui Dumnezeu, domn>.

Documentele se terminau cu invocarea unor pedepse fizice și spirituale pentru cei care încălcau dispozițiile menționate în text.

FORME DE ANTISEMITISM

- Interdicția de a ridica sinagogi în centrul orașului.

După luminată porunca mării tale ce ni să dă la această jalbă a proestoșilor obștii ovreilor de aicea, raele și sudiți, făcînd cuviincioasa chibzuire asupra cererii numiților jăluitoari ca să li să dea voie să întocmească sinagoga lor la casele cu locul dumnealui *biv vel* agă Iordache Florescu, ce este peste apa Dîmboviții, din dosul hanului lui Manuc, care l-au cumpărat.

Arătăm înălțimii tale că jăluitoarii ovrei au avut sinagoga afară din politiie, la Fîntîna Boului și dinaintea răzvrătirii s-au ars. De aceea în mijlocul politii, tocmai la hanul lui Manuc nu este cu cuviință a întocmi numiții acea sinagogă.

Ci găsim cu cale, ca tot în locul de la Fîntîna Boului, unde au avut pă acea veche, să-și facă și de acum înainte sinagogă.

Iar hotărărea [desăvîrșită rămăne a să face de către măriia ta].

1826 iunie 23.

Sfatul domnesc nu avizează construirea sinagogii evreilor
în centrul orașului București (1826).

FORME DE ANTISEMITISM

- **Ură față de activitățile lor comerciale.**

Evreii

Au început să se reverse asupra Moldovei mai ales la începutul secolului. Dar marea emigrație s-a declanșat de zece ani încoace. Măsura luată atunci de guvernul rusesc, de a-i supune pe evrei conșcripției militare, i-a făcut să părăsească în mare număr provinciile ruso-polone la fiecare nouă recrutare. S-au refugiat în Moldova; punându-se sub protecția consulului austriac, prusian sau rus și dobândind o poziție superioară celorlalți locuitori ei năvălesc asupra sectoarelor celor mai mănoase ale bogăției publice. Prezența lor se face simțită mai ales în comerțul cu rachiu. Boierii, care au privilegiul exclusiv de a fabrica această băutură și de a o vinde pe moșiile lor, le cedează acest privilegiu; ei vând țăranului rachiu pe datorie, îi atâță patima prin ușurința cu care și-o poate satisface și când datoria i-a crescut într-atâta că n-o mai poate plăti cu mijloacele obișnuite, nenorocitul se află, el și întreaga familie, recolta și casa, la cheremul lor. Dacă acest abuz se menține, țăranul moldovean va fi redus la halul de abrutizare la care a ajuns țăranul polonez. Năpădesc peste tot, introducând pretutindeni monopolul lor în locul vânzării libere și directe a mărfurilor. Tot comerțul cu amănuntul a trecut deja în mâna evreilor; cea mai mare parte a comerțului cu ridicata se află în mâna grecilor, a armenilor și a câtorva firme europene.

Relatarea diplomatului Charles de Bois-Le-Comte (1834).

FORME DE ANTISEMITISM

- **Deposedare de bunuri și violențe fizice.**

În acest timp, turcii și evreii au început să tremure în fața cazacilor, care îi jefuiau și care i-au supus la cazne și violențe neînchipuie. Dacă nu ar fi fost de față domnul nostru patriarh, ei ar fi fost nimiciți. Cum ar fi fost altfel, căci le sînt dușmani? Cît despre moldoveni, a fost și mai rău; iar evreii erau puși în lanțuri și schingiuiți în toate nopțile pentru ca să se boteze și să-și mărturisească averile. Sufletele noastre erau copleșite de mîhnire auzind plînsetele copiilor și pruncilor lor.

Relatarea lui Paul de Alep despre abuzurile cazacilor la intrarea în Iași (1653).

1726 — Mihaï-Vodă Racoviță, Domn al Moldovei, învinuiește pe Evrei de omor ritual. Evreii se plîng la Poartă «că li-a stricat sinagoge, li-a ars cărțile», i-a bătut și stors de bani. Ambasadorul frances la Poartă crede că Domnul aduce o învinuire calomnioasă. Evreii caută a scoate pe Domn cu ajutorul Dragomanului Porții. — H., *Supl.* I¹, p. 455.

Raport diplomatic francez (29 iunie 1726).